

LÄBIVAATUS

Kliinilisel läbivaatusel kontrollitakse hammaste ja limaskesta üldist olukorda. Vajaduse korral tehakse röntgenipildi abil kindlaks valu põhjus. Läbivaatuse põhjal teeb hambaarst raviotsuse.

Pekka

Kirves ja esimese löögi eelis on kakluses pool võitu. See on ainuke õpetus, mida ma oma isalt mäletan. Eks ta ole tõsi. Nii hea lähteseisund oleks kakluses rohkemgi kui pool võitu.

Vaevalt mu isa rumal oli. Küsisin kunagi emalt tema kohta. Ema ütles, et isa oli olnud vilets argpüks, kellest siin majas rohkem ei räägita.

See oli loomulikult ainult ema arvamus, millesse tuleb suhtuda kontekstist lähtuvalt. Ette hoiatamata ja rahatuna väikese lapsega üksi jäetud naised on oma hinnangutes karmid.

Korra jõulupühade ajal isa helistas. Olin alles seitsmeaastane, aga taipasin seda ema hääletoonist. Ema suust väljus terve tiraad tolleaegseid vandesõnu.

Tollal oli Spede Pasanen hinnatud meelelahutaja ja „kuradi Spede“ ei olnud veel sõimusõna. Igal juhul ei oleks see hale ja hambutu fraas suutnud edasi anda ema täit arvamust isast.

Ema viskas toru hargile. Aga isa helistas uuesti ja oskas vajutada õigetele nuppudele. Ema andis telefoni-toru minu kätte. Heli kvaliteedi järgi otsustades oli tege-mist kaugekõnega ja need olid tollal kallid. Järelikult isa investeeris minusse.

See kõne võis tulla isegi välismaalt. Keegi ei teadnud, kuhu isa oli läinud. Aga tol ajal olid välismaad juba olemas.

Lisaks hinnale oli kõnes ka sisu. Isa ütles, et sina, Pekka, oled tubli poiss. Ja siis ta laususki oma õpetussõnad kirve ja esimese löögi tähtsuse kohta kakluses. „Kui sa seda meeles pead, jõuad veel kaugemale.“ Nii ta mulle kinnitas.

Isa õpetus on mul meeles püsinud, kuigi ma ei ole sattunud olukordadesse, kus oleksin pidanud kirvega kaklust alustama. Ma töötan reklaaminduses ja nii karm see ala ka ei ole, kuigi kiirus ja ebakindlus kasvavad muidugi iga päevaga.

Ka ei ole ma kindel selles, kas ma olen kuigi kaugemale jõudnud. Mis töösse puutub, siis olen keskpärane, ja inimesena üldiselt mõnevõrra alla keskmise.

Aga ema otsus unustamise kohta jäi kestma. Isast ei räägitud. Tegelikult ei ole ma vanamehe peale mitu aastat isegi mõelnud. Isa jättis meid maha, kui olin kolmeaastane. Ütles, et läheb poodi. Pidi tooma piima, leiba ja saunalimpsi.

Sel õhtul me sauna ei läinudki ja järgmisel hommikul sõime putru. Minu ja ema vaimset seisundit võis nimetada tühjuseks. Tõsi küll, tol ajal ei osalenud isad niikuinii lapse kasvatamises ja kindlasti ei olnud ma jõudnud temasse veel kiinduda.

Istun oma kodukandis Helsingis Kallios erahamba-
kliiniku ooteruumis. Tramm möödub kriginal ning
jalakäijad on hakanud suviselt kerge ja rühika kõnnaku
asemel end sügisvihmade käes aina rohkem kooku
tõmbama.

Mind vastu võtval hambaarstil on sama perekonna-
nimi kui minulgi. Esko Kirnuvaara, HLL.* Nii on sildil
kirjas.

Litsentsiaate või doktoreid on meie suguvõsas vähe,
aga olenemata haridustasemest on kõik Kirnuvaarad
omavahel sugulased. Nimi soomestati venekeelsest
Kirillovist. Meie esivanemad saabusid teiselt poolt prae-
gust piiri ja asusid pärast sõda elama Põhja-Karjalasse
Lieksasse.

Hambaarst võib olla mu vanaonu laps, või onupoeg.
Ehk isegi vend. Kust mina tean, mitu korda elus on mu
isa saunalimpsi järele läinud? Iga laupäev on saunapäev.

Ühe inimelu jooksul on kadumiseks mitu võima-
lust. Rumal oleks arvata, et ma olen kuidagi erakordne,
ja uskuda, et isa jättis ükskõikselts maha ainult mind.
Võimalik, et ta on mõne teise veelgi ükskõiksemalt
maha jätnud.

Eelmine patsient väljub hambaarsti kabinetist. Ta
hoiab jääkotti paistes põsel. See ei leevenda sugugi minu
kartust eesootava suhtes. Olen lebanud sadu tunde sellel

---

* *Hammaslääketiete*en *litsensiaatti*, lüh HLL – hambaarsti-
teaduse litsentsiaat. Soome k. – Siin ja edaspidi tõlkija
märkus.

õnnetul toolil, imelikud prillid ees ja küüned kramplikult käetugesdesse surutud.

Mu hammastel on halb karma. Esihambad murdsin ära lapsena rattaga kukkudes. Tarkusehambad olid kasvades täpselt nii valusad, kui midagi eluks ebavajalikku üldse olla saab. Ema ei sundinud mind lapsena hambaid pesema ja ma ise oma lõputu kommiisu ja koolajookide kaanimisega sillutasin tee lõpliku katastroofini.

Seekord valutab mul purihammas. Tean juba varasemast kogemusest, milles asi on: hambajuures on põletik ja sealt tuleb mäda välja lasta.

Õde viipab mu sisse. Astun kabinetti ja ulatan hambaarstile käe. Tema keeldub kätlemast.

„Targem oleks praegusel gripihooajal kättpidi tervitamist pigem vältida. Mina olen hambaarst Esko Kirnuvaara.“

„Pekka Kirnuvaara. Kas me oleme sugulased?“

„Eks see on muidugi võimalik, nii väikeses riigis on peaaegu kõik sugulased, aga vaatame nüüd esmalt need hambad üle.“

Istun hambaarstitoolile. Õde asetab mu rinna kaitseks lapi ja paneb mulle kollaste klaasidega prillid ette. Ma näen end seinal olevast peeglist. U2 Bono näeb kollaste prillidega kuidagi karismaatilisem välja. Minu muudavad need lihtsalt abituks. Eriti lamamisasendis.

Õde suunab mulle lambi suhu. Hambaarst katab oma suu maskiga ja palub õelt esimesed instrumendid. Ta koputab mingi metallasjandusega mu hambaid.

„Kas siit on valus?“

„Ei.“

„Aga siit?“

„Ei.“

Järgmise hamba koputamise peale võpatan valust.

„Olgu. Põhjus paistab selge olevat. Teeme kindluse mõttes röntgenipildi.“

Viimase lausega pöördub hambaarst õe poole, kes asetab mu põse vastu mingi aparadi. Arst ja õde lahkuvad pildi tegemise ajaks ruumist.

Nad ei taha, et neile langeks osaks sama saatus mis Röntgenite abielupaarile. Ja vaevalt nemad üldse mingi paar on. Nad jätvavad kuidagi jaheda mulje, nagu ei tunnekski teineteist, eriti jaheda mulje jätab arst.

Pilt minu põsest ilmub arvutiekraanile. Hambaarst uurib seda ja pöördub minu poole.

„Jajah. Sellele tuleb teha juureravi. Vaatame, ehk suudame veel hamba päästa. Kas tuimastame ka?“

Noogutan vastuseks ja õde võtab välja suure metalse süstla. Arst suskab sellega hetkegi kaotamata mulle igemesse. See teeb nii haiget, et ma tahaksin siit väga kaugel olla. Või üldnarkoosi all.

Hambaarst tõmbab maski allapoole lõuale ja istub arvuti taha röntgenipilti uurima. Ma näen teda seinal olevast peeglist. Võib-olla ma ainult kujutan seda ette, aga mees on väga sarnane nende kahe pildiga isast, mida ema polnud taibanud hävitada.

„Läheb natuke aega, kuni tuimastus mõjuma hakkab. Kuidas sa oled lasknud põletikul nii kaugele areneda?“

„Kas su isa oli Onni Kirnuvaara?“

„Kui kaua see juba valutanud on?“

„No ehk nii umbes paar kuud.“

„Ja sulle ei tulnud pähe varem vastuvõtule tulla?“

„Ma panin end riikliku hambaravi järjekorda. Aga nähtavasti ei olnud ma selle jaoks piisavalt haige.“

„Jajah. Need sinu igemed näevad ka päris viletsad välja. Kas sa ikka pesed hambaid igal hommikul ja õhtul?“

Valetan ja noogutan jaatavalt. Tegelikult ma tõesti ei jõua igal hommikul ja õhtul hambaid pesta.

„Neid tuleb pesta hoolikamalt. Kas sa üldse hambaniiti kasutad?“

„Mitte eriti.“

Ma ei ole kunagi hambaniiti kasutanud.

„Näha on jah. Tasuks kasutada.“

„Ma tahaksin veel su isa kohta küsida. Kas sa oled kasvanud...“

„Kas nii on valus?“

Hambaarst sunnib mind vaikima, koputades mulle hamba pihta. Kuulen metallinstrumendi koputust, kuid valu enam ei tunne.

„Ei ole.“

„Hästi.“

Püüan veel pereasjade kohta küsida, aga hambaarst muudab mu kõnevõimetuks, surudes mulle suhu kaks voolikut.

„Kas sa ulataksid teemantpuuri?“

Õde annab puuri ja hambaarst alustab. Puur teeb kimedalt inisevat häält.

„Keskmine roos.“

Õde annab arstile uue instrumendi. Vaikne nokkimine ei tee valu, vaid tundub lihtsalt kuidagi vastik. Veidi urgitsenud, vaatab arst hammast peeglika. Ja palub jälle uue instrumendi.

„Ulata palun kahekümne viiene weivani nõel.“*

Õde ulatab palutu, mis iganes see ka ei ole, aga igatahes urgitsetakse nüüd sellega mu hambajuurt. Valu on psühhosomaatiline, tuimastus mõjub, aga pelk mõte kahekümne viiesest nõelast paneb mu üle keha värisema. Pigistan käetugesid, nii et sõrmenukid valged. Õde mõistab mu ärevust. Sellest tandemist on inimlikud tunded just temal.

„Püüa lõdvestuda.“

Noogutan nõustuvalt ja suudan pisut lõdvestuda. Raudkangi jäikusest saab kerge kramp, mis tabab sind uskliku vanaema 80. sünnipäeva peokõne pidades.

„Distaalkanali neljakümnene palun.“

Ilmselt oligi kolle seal. Vähemalt tunnen suus mädamaitset niipea, kui neljakümnene on avanud distaalkanali, mida iganes see ka endast ei kujuta. Niipaljudest ma taipan, et juures on põletik ja et nüüd lastakse sealt välja see miski, mis puurivad valu põhjustas.

„Laseme sel hetkeks rahuneda. Pane kolme protsendine vesinikperoksiidi lahus juba valmis.“

Jään tooli ootama. Arst väljub kabinetist. Ilmselt selleks, et vältida edasisi küsimusi suguvõsa teemadel. Õde püüab mu tuju üleval hoida, kommenteerides raadiost

---

* Wave One'i nõel on juureravis kasutatav roteeruv instrument.

kostva loo sõnu ja aknast paistvat sügisilma. Korraga pahvatab ta otse.

„Tegelikult te olete küll ühte nägu. Mingil seletamatul kombel, olemus või midagi on sarnane.“

„Kes meie?“

„Sina ja Esko, hambaarst.“

„Kas sa tead tema pere kohta midagi?“

„Ei, meie suhe piirdub hammastega.“

Uks avaneb ja õde pöördub kiiruga tagasi töö juurde, teeseldes inimest, kes kunagi kellegagi millestki isiklikust ei räägi.

„Siin on vesinikperoksiid.“

„Tänan, siis võime jätkata.“

Pärast vastiku maitsega vesinikperoksiidi tunnen, kuidas hambasse puuritud auku täidetakse. Viimaks tasandab arst hamba pinna.

„Kas tundub kõrge?“

„Ei tundu.“

„Selge. Ongi valmis, seal on nüüd rohi all. Kuna ma panin kaht täidet, pole põhjust muretseda, kui pealmine ära laguneb. See teine jääb pidama. Ja lõplikult korda saab hamba nelja nädala pärast. Siin on arve, maksa see kassasse ja pane uus aeg.“

Jään hämmeldunult seisma, arve käes. Hambaarst heidab mulle prillide tagant pilgu. Tema ilme justkui küsiks, et mida too tüüp ikka veel siin passib.

„Kas mõistad, me võime olla vennad! Sa said just teada, et sul võib olla vend. Ega sellisele infole ei reageerita nii, et sa ulatad talle juureravi eest arve!“

„Mina ravin lihtsalt hambaid.“

Õde ütleb, et peab tualetti minema, ja lipsab kabinetist välja.

„Kas sa võiksid lihtsalt öelda, mida sa oma isast tead?“

„Kuule nüüd. Ma olen peagi kuuekümneseks saav hambaarst. Ma ei otsi selles vanuses oma ellu enam uusi nüansse – ja säärased spekulatsioonid liigitan ma nüansside kilda. Pane endale hambakivi eemaldamiseks ka suuhügienisti aeg kinni, ja kasuta seda siin.“

Ta pistab mulle pihku paki hambaniiti, avab ukse ja hõikab:

„Sinivuori!“

Lähen vihasena arvet maksma.

Esko

Oh sa kuradi kurat.

„Vabandust, käsi vääratas sutsuke. Ega sa haiget saanud?“

„Ei.“

Instrument libiseb ootamatult käes, see on ebatavaline. Patsiendi igemest tuleb verd, aga õnneks ei juhtunud midagi tõsisemat.

See kõik on eelmise patsiendi süü. Pidi ta tulema siia keset tööpäeva ja mu mõtted segi ajama, just siis, kui mu elus on kõik hästi. Või noh, muidugi ei ole kõik hästi, ma olen väljastpoolt vaadates üksildane ja

rõõmutu mees – aga kõik on just nii mõõdukalt keskpärane, kui olema peab.

Inimene jõuab õnneni sel hetkel, kui ta lõpetab unistamise. Mina ju ka igatsesin kaua oma juuri taga. Aga ega need vanemad sealt ju enam tagasi tule ja kui tuleksidki, vaevalt et neil oleks tuua ühtki mõistlikku põhjust, miks nad mu maha jätsid. Või siis on põhjus nii mõistlik, et selles on asjatu kahelda.

Ma olen oma praeguse eluga rahul. Kuigi üks ka minul oli noorena unistusi. Ülikooli ajal mõtlesin, et ühel päeval on mul pere ja ma ravin Hollywoodis filmitähtede hambaid. Kas hambaarstil saab üldse olla uljamaid unistusi?

Unistused haihtuvad kiiresti. Ja vaevalt et üks hallivõitu argielu ühest päevast teise vediv vallaline elab halvemini kui pereinimene, kes on pidevas stressis oma laste käekäigu pärast. Lõppude lõpuks pole ka Soome töötervishoiu klient kehvem patsient kui filmitäht.

Mõlema hambad alluvad puurile, mõlemal püütakse päästa, mis päästa annab. Minu eesmärk on saata patsient tagasi laia maailma paremate hammastega kui need, millega ta mu vastuvõtule tuli. See on kõige olulisem. Hambad on inimese hinge peegel. Selle põhjal otsustades ei ole tolle uudishimutseva Kirnuvaara hing kuigi kaunis.

Tänaõhtune viimane patsient on läinud. Ka õde on oma töö teinud ja ma jään üksinda kliinikusse paberitööd tegema.

Vaatan Pekka Kirnuvaara hammaste röntgenipilti.

Mina ei mõtle kuigivõrd oma suguvõsa asjadele. Aga niipea kui mehe nimi ekraanile ilmus, hakkas kõik korraka peale. Ja kui ma nägin tema hambaid, oli asi selge. Silmahambad on puudu. Minul puuduvad ka viiendad ja see on pärilik. Tõenäoliselt puudusid viiendad ka minu emal või isal. Kindlasti isal, sest sellel kuradi pealetükkival Kirnuvaaral need ju puuduvad.

Aga mida kuradit on too mees oma hammastega teinud? Igatahes harjanud ta neid küll ei ole. Jälle üks neid patsiente, kelle igemetest on näha, et hambaid on pestud raevukalt kümme minutit enne siiatulekut, aga jäetud pesemata siis, kui oleks pidanud pesema.

Hammastest rohkemgi rabas mind minu esmane reaktsioon, kui taipasin, et ta on mu sugulane. Tekkis tahtmine nutta. Tekkis tahtmine teha nii, nagu need noored alati teevad, kui nad kokku saavad. Mis see nüüd oligi? Kallistavad! Jah, mul tekkis ka tahtmine kallistada. Tekkis tahtmine oma venda kallistada.

Aga kuhu see viiks? Suguluse tunnistamine viiks kohe uute küsimusteni. Ma pidin selle kummalise nutmise ja kallistamise tunde juba eos lämmatama, sest midagi head sellest tulla ei saa.

Tegin nagu varemgi õrnadel hetkedel ja mõtlesin millelegi hoopis muule. Mõtlesin seksile mõne kaunitariga. Ma mõtlen sellele sageli. Praktikas ei ole kunagi olnud võimalust proovida. See ei aidanud, ja siis ma mõtlesin, kuidas ma teen samale naisele juureravi. Tavaliselt tüürib see mõtted õigesse suunda. Kujutluspilt peab olema realistlik, et mõjuda.

Parem juba unustada ja eluga edasi minna. Tegeleda sellega, milleks mind on loodud. Ravida hambaid, süüa tervislikult ja teha sörkjooksu. Siis säilib töövõime ja võin ravida hambaid kuni seitsmekümne viienda sünnipäevani välja. Küll ma need kümme viimast aastat kuidagi ka oma mõtetega toime tulen. Selleks ei ole vaja isa. Ega teisi sugulasi.

Elus on kolm suurt küsimust. Kes sa oled? Kuhu lähed? Kas tuimastame? Ise oskan vastata ainult viimasele. Kindlasti tasub tuimastada. Eriti tundeid.

Pekka

Viimastel nädalatel on mul mitu korda tekkinud tahtmine helistada oma vennale. Ehk siis sellele kinnise olekuga hambaarstile, kes võib olla mu vend. Aga tema tõrjuv reaktsioon oli sedavõrd tugev, et parem on ta rahule jätta. Juureravi lõpetama minnes kohtun temaga niikuinii.

Lapsed on sel nädalavahetusel minu juures. Igal teisel nädalavahetusel – sellega mu naine nõustus, kui me kohtus lahutusasju ajasime. Laste arengule tuleb kasuks, kui neil on üks stabiilne kodu. Ja meie puhul sattus olema ema see, kes suudab stabiilsust pakkuda. Sellest hoolimata, et koos elades vastutasime laste eest võrdselt.

Lähem lastele järele reede pärastlõunal eksnaise maja ette nagu tavaliselt. Peaaegu kaks nädalat lahusolekut

on pikk aeg. Lapsed tulevad kohe mind kallistama, aga selles on raasuke ettevaatlikkust. Ma tunnen, kuidas nad mõtleavad, et kes tema veel on ja kuidas peaks temasse suhtuma.

Vanem laps ulatab mulle ema kirjutatud sedeli, millel on esmavajalik info kaasa pakitud rõivaste, laste tervise ja noorema lõunauinakuagaegade kohta. Me laste emaga ei suhtle eriti omavahel. See on tema otsus.

Suundun lastega Karhupuisto pargi kõrval asuvasse trammipeatusesse. Parki seatakse parasjagu talveks korda. Nokkmütsi moodi varikatusega kiosk on veel avatud, noka all paari laua taga istuvad pleedidesse mässitud viimased vaprad kliendid. Pargipinkidel ei istu enam keegi.

Esitan lastele tavapäraseid kohustuslikud küsimused ja saan nagu ikka puikleivad „täitsa hästi“ vastused.

Küll lapsed harjuvad minuga jälle. Võõrastus läheb paari tunniga üle. Kui mitte enne, siis kindlasti selleks ajaks, kui ma nad küpsiste ja jäätisega ära ostan.

See läheb alati üle, aga iga kord teeb ka haiget. Minu oma lapsed on sunnitud igal teisel nädalavahetusel oma isaga uuesti tutvuma. Kui nad teaksid, kui kangesti ma seda hetke ootan. Tagantjärele tundub lausa kentsakas meenutada, kui hirmsasti nad mind kunagi väsitasiid. Väsitasiid sedavõrd, et väsimus hakkas muutuma juba vihaks. Võib-olla muutuski.

See oli loomulikult minu viga.

Ma kohtusin oma endise naise Tiinaga kooliajal. Meid peeti unelmate paariks. Võib-olla olimegi seda,

vähemalt omal ajal. Kas kõik paarid ei näe siis alguses välja nagu unelmate paarid? Õhtulehed pasundavad ju pidevalt šokeerivatest lahkuminekutest.

Meie suhtes leidis muidugi ka kauneid aegu. See arenes keskklassi normidele vastavas graafikus: kurameerimisest kokku kolimiseni, oma korteri hankimisest ja lapsesaamise unistusest rasedaks jäämiseni. Täpselt nii, nagu ette nähtud.

Esimese lapse sündides kolisime idüllilisse eramajade rajooni ridaelamusse. Sel ajal oli kogukondlik suhtlemine veel loomulik nähtus ja seda ei olnud vaja külapidude abiga kunstlikult tekitada. Meie kant lihtsalt oli selline. Mustikakooki viidi alati ka naabritele ja reha võisid laenata küsimatagi. Nii et igas mõttes idüll.

Kuri mõte käis mu pessimismile kalduvast ajust läbi juba siis, kui olime oma tulevases kodus tutvumiskäigul. Rohetaval suvepäeval ümbruskonnas ringi kõndides kerkis vägisi keelele küsimus, kust leida siia piisavalt idüllilisi elanikke. Kas me ikka oleme seda kõike väärt? Aeg ja arhitektid olid loonud liiga kauni keskkonna.

Jäin lastega aastaks koju, kui noorem oli aastane ja vanem kolmene. Meile, võrdsusest pasundavatele meestele, oli oluline ka ise praktiliseks eeskujuks olla. Püüdsin näidata, et olen mulle usaldatud vastutuse vääriline. Püüdsin näidata oma naisele, et saan hakkama.

Ma isegi ei kaalunud purgitoitude võimalust. Laste ninaesine pidi kindlasti olema mahe, puhtast toorainest. Meie idüllilise juurde kuulus ka see, et käisin kaks korda nädalas järel mahetoidukastidel, mille kohalikud

kasvatajad meie külaplatsile kohale töid, ja tegin üldse kõike nii kuradi põhjalikult.

Hommikuks hautasin ahjuputru. Söötisin lastel kõhud täis ja läksin nendega parki. Iga jumala päev, sadagu vihma või paistku päike. Ja seal sai siis teiste samamoodi meelestatud noorte lapsevanematega tundide kaupa monotoonselt paigal tammunud. Muidugi on laste arengut tore jälgida, aga ega nad ausalt öeldes ühe päevaga kuigi palju arene.

Enne lapse sündi ütlesid kõik, et lapsega juba igav ei hakka. Sellest valemat arvamust ei olegi olemas. Kui kuskil üldse igav hakkab, siis just lastega pargis paigal tammudes.

Agas kõik püüdsid jätta mulje, et see on nii armas, nii põnev. Tööd jõuab teha ka hiljem, meie valik on õige. Lastesõim on nii väikestele liiga karm koht. See pidurdab lapse vaimset arengut.

Isegi vanemat last ei viinud ma lasteaeda, kuigi tema oleks hädasti vajanud omaealiste seltsi. Tagantjärele mõeldes oleks subjektiivse suhtumisega lasteaed olnud meie perele objektiivselt vaadates parim variant.

Me olime kurnatud, agas teiste vanematega solidaarsed. Pakkusime üksteisele tuge ja kuulasime vastastikku muresid. Agas alateadlikult käis meie vahel võistlus. Võistlesime selle üle, kes on maalähedasem, agas samal ajal nutikam. Kõige pingevabam, agas hoolitsevam. Eesmärk oli selge. Olla täiuslikem, agas inimlikem.

Lapsevanemate eesmärgid olid nii tugevad teineteist välistavate vastandite paarid, et kogu kupatus löi

kõikuma. Vähemalt minul. Imearmsad lapsed muutusid halvematel päevadel vaenlasteks.

Laste juures ajas kõige rohkem segadusse ebaloogilisus. See, et nende tegevuses ei olnud mingit kindlat eesmärki. Hommikul mindi kõva kisaga parki. Aga paari tunni pärast ei tahetud sealt ka ilma kisata lahkuda.

Kõige masendavam oli see, kui püüdsid korraldada neile midagi eriti vahvat. Lubasid ise rattaga parki sõita või viisid nad Linnanmäele.* Kaks korda valjem kisa läks lahti siis, kui lust lõppes. Jälle üks tõestus sellele, et lõbutsemine ei tasu end ära.

Olukorda leevendas teadmine, et ega mulle ei meeldinud oma elu ka enne lapsi kuigivõrd. Lastega toimetades ajasid lihtsalt närvi teised asjad kui varem. Ma ei imesta sugugi, kui inimesed selle pinge all vastu ei pea. Mina ka ei pidanud. Kahjuks ei pidanud.

Vaatan, kuidas mu lapsed elutoa põrandal mängivad. Ma ei suudaks midagi veel rohkem armastada. Nüüd võin juba naerda, mõeldes ajale, kui ma arvasin teisiti. See oleks kindlasti olnud mu elu parim aeg, kui oleksin osanud vabamalt võtta. Aga ma ei suutnud seda teha. Tahtsin nii väga nende lähedal olla, et peagi olin neist täiesti eemaldunud.

Tahtsin oma lastega koos olles heastada selle vea, mille minu isa oli teinud. Ma oleksin vajanud kedagi, kes oleks öelnud, et lapse hülgamise ja maniakaalselt tragi koduse isa vahele jääb ka vahepealseid variante.

---

* Linnanmäe lõbustuspark Helsingis

Ilmselt oli olukord samasugune ka mõnel teisel. Vähemalt neil, kes läksid kaasa lapsevanemliku võidurelvastumisega.

Peagi hakkaski meie idüll kokku varisema nagu doominoklotsid. Inimene, kes teeb vastutusrikast tööd, renoveerib südametunnistusega vana miljööväärtuslikku puumaja, annetab raha heategevusorganisatsioonidele, osaleb kogukondlikus toiduringis ning valmistab lastele kaerapiimast ja mahehelvestest ahjuputru, on peagi liiga väsinud, et hoolitseda oma paarisuhte eest. Ta annab alla: viib lapsed hamburgerit sööma ja ennast läbipõlemise äärel.

Meie korter müüdi järgmistele. Vanadele tapeetidele kliisterdati lootusrikkalt uued. Tapeedimoed muutuvad, inimene mitte. Kuigi kindlasti võib mõnel õnneks minna seal, kus meie läbi kukkusime.

Osa lahutatud vanemaid jätkasid idüllil etendamist ka pärast lahutust. Nemad kuulutasid ühel häälel, et lahutavad laste heaolu nimel. Et ei karju teineteise peale laste nähes ja kindlustavad lastele harmoonilise elu ka edaspidi.

Meil see nii kenasti ei kulgenud. Naine leidis naabrimehe näol põnevama variandi ja süüdistas oma äraminekus mind. Mina ei andvat talle hingamisruumi. Mina ei olevat endaga sina peal. Mina olevat laste isaks liiga ebakindel.

Kuigi alles eelmisel aastal olin just mina see kindel tugipost, kes hoidis lapsi, et tema saaks tööl käia. Ta käskis mul minna teraapiasse ja oma traumadele

lahendust otsida. Ja siis ütles ta välja selle kõige valu-
sama: „Sa ei ole veel üle saanud sellest, et isa su maha
jättis.“

See oli ainult ettekääne. Tegelikult nõudis ta minult
võimatut. Ma taipasin seda, kui käisin Sokoses tööriista-
komplekti otsimas.

Riiulil oli roosa tööriistakohver. Kindlasti püütakse
selle värvi abil meelitada mõni üksik naisterahvas ostma
tööriistadele oma kasti.

Minu jaoks oli see kohver nagu utopismi parim
näide. Sest just täpselt seda tänapäeva mehelt oodatak-
segi, täpselt sellist meest oli ka Tiina lootnud minust
saada. Tugevat ja praktilist, aga samal ajal pehmet ja
tähelepanelikku.

Ma ei suutnud seda. Mina ei suutnud olla roosa
tööriistakohver.

Vahel keset kõige hullemat perestressi mõistsin isegi
oma isa, kes oli mind hüljanud. Lapse sünd on elu suurim
vastuolu. Su süles on maailma suurim armastus, kes on
sinust täiesti sõltuv.

Seda tõsiasja taibates pääseb normaalses inimeses
valla kabuhirm. Mitte miski ei ole enam endine. Pole
siis ime, kui keegi vastutuse eest põgeneb.

On ju selge, et lapsega juhtub midagi halba. Ohte
tema teel on lihtsalt nii palju. Liiklus, pimedad nurga-
tagused, narkootikumid, keskkool ja elu üleüldse.

See mõistusevastane hirm võimendub just neil
kõige kaunimatel hetkedel. Siis, kui täiuslikult ilus laps
vaatab õhtujutu ajal hetk enne uinumist hämaras toas

lakke, mõtleb möödunud päeva sündmustele ja pomicseb midagi nähtud rongi või koera kohta.

Lapse silmist paistab vankumatu usk oma vanematesse ja maailma headusesse. Esmalt tekitab see lohutust, aga seejärel tuleb kurbus. Kuidas ja millisel hetkel öelda sellele imelisele olevusele, et kogu see maailm ei olegi nii meeldiv koht? Ja siis hakkad mõtlema, et millal saab sellest kaunist ja usaldavast inimesest tema isa sarnane inimvare.

Nagu suurema osa asjadega, võib ka isadusega mitut moodi nihu minna. Minu isa ei olnud minu jaoks üldse olemas, mina olin seda jällegi üleliia. Ja nüüd olen omakorda ise lastega liiga vähe koos.

Reede õhtu kulgeb lõpuks siiski mõnusalt. Hakitud sojast ja täisterafusillidest makaronivorm maitseb mõlemale. Jäätised magustoiduna on kirsiks tordil.

Pärast sööki mängime lauamänge ja tunneme rõõmu üksteise seltskonnast. Vanem laps jääb pärast õhtust pesu filmi vaatama. Väiksema panen magama. Loen talle õhtujutuks „Väikese muti seiklusi“. Mutt tahtis endale autot, sest ühel koeral oli juba auto.

Nii on see ka inimestega: asjad oleksid hästi, kui ei oleks, kellega võrrelda. Alati on keegi, kellel tundub minevat meist paremini.

Pärast lugemist kustutan lambi. Väsinud pisike vähkreb ikka veel unetuna. Kardinate vahelt paistab piisavalt valgust, et teineteist näha. Kolmeaastane vaatab mind lootusrikkalt. Ma ei tea, kas ma ainult kujutlen,

aga tema pilk tundub armastav. Isegi liiga armastav, arvestades seda, et ta näeb mind kõigest igal teisel nädalavahetusel. Ja ma ei ole jaksanud alati olla armastav isa. Mu eksi praegune mees tegeleb lastega argipäeviti palju rohkem kui mina.

Poeg piilub mind und oodates oma sinisilmadega. Ma tean, et ta uinub kohe, kaks haigutust on juba tulnud, kolmanda järel vajuvad ta silmad tavaliselt kinni.

„Imeline ja armas pojake. Ma armastan sind.“

Ma ei tea, kas ta mõistab mind. Ja kuidas ta saakski? Ega ma isegi ju mõista. Seda on mis tahes keeles võimalatu väljendada. Kui palju isa armastab. Ja siis vajuvadki väikesed silmad kinni.

Tema usaldab mind täielikult. Ta on usaldanud kogu oma elu minu kätte. Võib-olla tegin mina sama ka oma isaga. Jään viivuks väiksekese kõrvale lebama. Silitan ta juukseid ja kuulan tema pisut nohisevat hingamist.

Ühe asja eest olen tänulik. Minu eksnaine ja mina jõudsime teha kaks last, enne kui muutusime teineteise jaoks väljakannatamatuks. See on kergendus. Mina olen kasvanud ilma isata ja üksiku lapsena. See oli täiesti normaalne elu, aga vahel ma igatsesin endale venda või õde.

Kohendan kõrvale rapsitud tekki väiksekesele hoolikamalt peale. Lähen tagasi elutuppa, kus vanem laps on uppunud Disney printsessilugude maailma. Istun tema kõrvale ja paitan ta pead.

„Mis sa selle peale ütleksid, kui te saaksite endale uue onu, isa venna?“

„Aga kas ta on juba sündinud?“

„Ei, ei ole. Või noh, muidugi on, aga ta on juba peaaegu kuuekümnepäevane mees. Hambaarst.“

„Öäk.“

„Kullake, mine pese nüüd hambad ära ja siis magama.“

Mu lastel ei ole enam ühtki vanaisa. Eksnaise isa suri aasta eest. Ja minu isa ei ole lapsed osanud isegi igatseda. Kuidas sa ikka igatsed midagi, mida sul pole kunagi olemas olnud?

Vanem laps tundis minu isast puudust ainult üks kord, oma vanaisa matustel. Ta pahandas minu peale sellepärast, et tal ei ole teist vanaisa, sest tollelt surnult oli ta saanud igal külaskäigul kahekümneka. Aga kevadise rehvivahetuse ajal tabanud infarkti tõttu oli see rahakraan nüüd igaveseks ajaks kuivaks jäänud.

Matustel tõdes mu tütar valjuhäälselt, et see on esimene kord, kui ta Riihimäelt tühjade kätega lahkub. See ajas matuselised naerma. Tegemist oli kogu sündmuse kõige siirama lausega. Sest kuidas sa ikka väljendad kenasti ja kedagi solvamata seda, et mu äi oli oma õigusi kiivalt kaitsev range mõistuseinimene, kes jättis elust rõõmutundmise teiste hooleks.

See tähendab, et ta oli üks kuradi sita iseloomuga vanamees. Aga vähemalt oli ta olemas. Kindlasti on koju jäänud halb isa parem kui ära läinud hea isa. Keskel läbi on kõik eemalviibijad valesti teinud.

Loen nüüd omakorda vanemale lapsele unejuttu. Räägin vaikselt, et mitte äratada paari meetri kaugusel magavat väikevenda. Lugu jääb lühikeseks, sest koolinädalast väsinud kuulaja uinub juba teise lehekülje ajal.

Olen ise ka nii väsinud, et otsustan magama minna. Pesen hambaid. Sülgan hambapasta suust ja kraanikauss värvub punaseks. Kuidas kuradi pärast neis igemetes nii kergesti põletik tekib? Eile õhtul unustasin vist väsimuse tõttu hambaid pesta ja nüüd on kohe veri lahti. Kurat võtaks! Ega jalg ju ka kohe mädanema hakka, kui sa selle ühel päeval pesemata jätad. Peale hammaste võib nii salakavalalt vinduma hakata veel ainult paarisuhe.

Vaatan sahtlisse ja seal see ongi. Hambaarsti antud süütu välimusega hambaniidikarp. Lihtne ja muretu harjumus. Lihtsalt puhastad sellega hambavahesid igal õhtul viis minutit.

Piirdusin ühe korraga. Neetult valus oli ja verd pritsis. Üldse oli tegemist keeruka protsessiga: esiteks ei tahtnud niit hammaste vahele mahtuda ja niipea kui natuke rohkem vajutasid, löikas see kohe sügavale igemesse.

Selle jaoks peaks leiduma ka mõni parem moodus. Inimene on käinud Kuul, Everestil ja Tuuri külapoes* – ja nüüd ei suudeta hammaste puhastamiseks valutumat võimalust välja mõelda.

Loputan veel korra, aga lähen sellest hoolimata magama, veremaitse suus. See tuletab mulle meelde nii

---

* Tuuri külapood Alavusel on Soome suurim kaubamaja ja populaarne turismiobjekt.

toda neetud hambaarsti kui ka mu eksnaist. Ja seepeale on suus olev veremaik ühtaegu nii hingeline kui ka füüsiline.

Nädalalõpp lastega oli täiuslik. Lapsed ütlesid, et tuleksid meeleldi sagedaminigi. Ma ei usu, et see oli tänu meelitustele või maiustustele. Seepärast on kontrast nädala algusega päris pirakas. Jälle üks viljatu keskustelu endise abikaasaga hooldusõiguse teemadel.

Mu eks on oma otsuse teinud. Tema uus pere on parasjagu ehitusjärgus ja just sellepärast on tähtis, et meie lapsed ja tema mehe omad veedaksid võimalikult palju aega koos. Ega ma seda ju keelagi, aga olen pettunud, et tema ei suuda näha olukorda minu vaatenurgast.

Mu eks tänas mind selle eest, et olin pannud ta elu üle järele mõtlema. Ta kavatseb võtta end aastaks töölt lahti ja õppida terapeutiks. Täpsem nimetus oli mingi lahendusekeskne lühiteraapia või midagi.

See info tabab mind raskelt kui rusikahoop. Ei, iseenesest muidugi tore, kui inimesed otsivad ennast ja õnne. Karm uudis on see, et ta tahab saada just terapeutiks. Mu keskkooliaegne pruut läks psühholoogiat õppima. Ka minu esimene ülikooliaegne tüdruksõber vahetas politoloogiaõpingud kohe pärast meie lahku minekut psühholoogia vastu.

Õnnestunud paarisuhte osalised teevad teineteisest paremad inimesed. Mina teen oma armsatest terapeutid.

Kõnnin mööda Neljandat liini piinakambri poole. Järjekordse kaotatud hooldusõiguslahingu järel peaks

õieti lõõgastuma ja minema sõpradega õllele, aga minul on hoopis hambaarsti aeg.

Olen alati vihanud seda elukutset kui niisugust. Ema rääkis, et ma olla lapsena hambaarst Anttonenile näkku sülitanud, kui too mu hambaid ravis.

Vanale vihale lisandub nüüd veel ka see värving, et minu potentsiaalne vend on hambaarst. Niikuinii on ta täiesti talumatu tüüp, kes ei nõustu rääkima teemal, mis terve mõistuse kohaselt peaks huvitama kogu maailma.

Aga mitte teda. Tema on hambaarst. Ja neis ei ole midagi positiivset. Juba lapsena oli kohaliku hambaarsti juures õudne käia. Kogu maja haises vastikult, inimesed olid ebasõbralikud ja hammastes surkimine tegi üle mõistuse haiget.

Ainuke hea asi seal oli pedaaliga prügikast. Põnev oli, kui prügikasti kaas jalavajutuse peale lahti kargas, nii et sai punast vedelikku täis topsi sinna sisse visata.

Aga kes üldse valib säärase elukutse, mille ainus hea külg on pedaaliga avatav prügikast? Sellele alale ei saa küll meelitada miski muu kui sadistlik soov haiget teha.

Nüüd ootangi kliiniku vastuvõturuumis sadistlikku kohtlemist. Loen nädalakirjast Seitsemän Päivää klatšiuduseid. Ajakirja andmetel olevat populaarsel saatejuhil kuum suhe bikiinimodelliga. Kust nemad seda teavad? Äkki inimesed veedavad hoopis niisama koos aega, täiesti süütult filme vaadates või nii.

Aga mida keegi üldse kellestki teab? Mina näen välja kui edukas trendika loomesektori esindaja. Kuigi tegelikult olen laste hooldusõiguslahingu ja lapsepõlve

hülgamiskogemuse risttules elav inimvare, kellel kipuvad hambad suhu ära mädanema.

„Kirnuvaara!“

Minu oletatav vend huikab mu sisse. Viskan võõraste inimeste isikliku elu oletustest pungil ajakirja korvi tagasi.

Tegelikult on see positiivne üllatus. Pärast esimesel kohtumisel valitsenud jäist meeleolu olin kindel, et ta lükkab mu ravi mõne teise kolleegi kraesse, aga seda ei juhtunud.

Nähtavasti tunneb ta, et vastutab juureravi korrektse lõpetamise eest. Huvitav, kas ta tunneb endal vastutust ka kui patsiendi sugulane?

Lasen tal tööd teha ega sega oma küsimustega. Ta surub tuimastussüstla mu igemesse. Torge annab sel korral tõesti valusasti tunda, eks ta teeb seda meelega võimalikult valusalt. Nende vempudega on kindlasti hea pärast kolleegide ees uhkustada. Vähemalt mina teeksin küll nii, kui oleksin hambaarst.

„Kas ma võin teha üldise ülevaatause, sellal kui ravim mõjub?“

„Minugipoolest.“

Hambaarst uurib mu hambad ükshaaval läbi ja hõikab numbrikoode õele, kes sisestab need arvutisse. Nagu ma aru saan, on mul mingid viiendad puudu.

„Kuidas see põletik nii tugev saab olla? Need näevad veel halvemad välja kui eelmisel korral.“

„Mis asjad?“

„Igemed.“

„Ma ei tea.“

„Kas sa kasutasid seda hambaniiti, mis ma sulle andsin?“

„Ei. Või siis, tähendab, korra proovisin.“

„Miks ainult korra? Seda tuleb teha igal õhtul ja ka hommikuti, kui vähegi aega on, see on prioriteetide küsimus.“

„Noh, hambaniit ei ole minu prioriteetide hulgas kuigi kõrgel kohal. See tegi haiget, igemetest hakkas verd tulema.“

„See ongi kogu asja iva. Siis nad saavad terveks. Ja neis hammastes on juba kohti, kuhu hakkavad augud tekkima. Kas sa võiksid...“

„Ole nüüd vait ja tee lihtsalt need hambad korda. Ega keegi meist pole täiuslik. Igäühel on oma nõrgad küljed, minul on need juhuslikult hambad.“

„Aga põletik levib sealt edasi. See mõjutab kogu keha tervislikku seisundit.“

„Ja kas see ei mõjuta, see sinu...“

„Misasi?“

Olin püüdnud teda perekondlike asjadega mitte tüüdata, aga mis sa ära teed. Tema hakkas esimesena mind torkima.

„See sinu pagana põgenemine. Kas sa ei võiks lihtsalt neist sugulussidemetest rääkida? Ma kasutan seda kuradi hambaniiti kasvõi igal õhtul, kui sa räägid!“

„See peaks olema enesestmõistetav.“

„Sa mõtled seda suguluse värki?“

„Ei, hambaniiti. Ma olen hambaarst, mitte suguvõsauurija.“

„Ma ei tunne sind veel inimesena, seepärast olen sunnitud solvama üldisel tasandil. Tead sa ka, millised teie, hambaarstid, olete?“

„Noh?“

„Teil on sees mingi kuradi haav, te ei tihka mitte millestki rääkida ja siis te elate seda välja, piinates inimesi, kes abitult toolis istuvad. Päris raudkindlalt on leiutatud ka valutu ravi, aga teie, kuradid, otsustate oma mingil iga-aastasel konverentsil, et te lihtsalt ei avalda seda...“

„Ah niiviisi kohe?“

„Mis mõttes ah niiviisi?“

„Kas oli veel midagi või ravime hambaid?“

Tuimastus hakkab mõjuma, aga ma suudan ikka veel rääkida. Ma tõesti ei ole veel lõpetanud.

„Kas sa, kurat võtaks, võiksid vähemalt kommenteerida seda, mida ma ütlesin!“

„Jajah, mina näen seda ju umbes samamoodi. Lihtsam on kliinikus valves olla kui endaga tõtt vaadata. Aga eks elu põhimõtteliselt sellele ju tuginebki.“

„Millele?“

„Et me püüame teha oma elu võimalikult lihtsaks. Ja asjad muudab lihtsaks see, kui sa need järgemööda ära teed. Edasilükkamine muudab olukorra halvemaks.“

„Kas sa räägid praegu isast või hammastest?“

„Minu elu rusikareegel on selline, et ma räägin alati hammastest. Ja nüüd tuleb see siin korda teha.“

Ta kordab samu protseduure kui eelmiselgi korral.

„Ma pean seda hammast veel natuke lõhkuma.“

„Miks?“

„Ma ei pääse muidu juurekanalile ligi. Ehitame pärast hambale krooni.“

„Kas see on kallis?“

„No vaatame seda hinda pärastpoole. Ja hoia suu võimalikult lahti. Ma teen nüüd hambast krooni kuju jaoks pildi.“

Hambaarst liigutab plastkaamerat mu suus. Pilti on näha kõrvalolevalt arvutiekraanilt.

„Nende esihammastega tuleks midagi ette võtta.“

„Miks?“

„Vanad plasttäidised on päris viletsas korras. Mis sa nendega teinud oled?“

Ma ei suuda seda kriitikat enam taluda. Tõusen toolist. Kandikul olevad instrumendid kukuvad kolinal põrandale. Kahman venna käest kaamera ja virutan selle põrandale. See pudeneb löögi jõul tükkideks.

„Kurat küll, keegi ei jaksa su moraliseerimist kuulata!“

„Ja seepeale otsustad sina kaamera lihtsalt ära lõhkuda.“

„Ma maksan selle kinni!“

„Ega ikka ei maksa küll.“

„Mis tähendab, ei maksa?“

„See on sinu jaoks liiga kallis. Peaaegu kakskümmend tuhat eurot.“

„Ma võin selle oma tööga kinni maksta. Teeme su praktilisele rebrandingu. Tõtt-õelda jätab selle visuaal mulje, et on pärit umbes aastast 2007.“

„Nii see ongi. Ja mulle ei tundunud, et sellel midagi viga oleks. Näib toimivat. Sina tulid ju ka.“

Ma oleksin pidanud lõhkuma midagi odavamalt. Aga vihapurske ajal on harva aega ratsionaalselt mõelda.

Hambaarst püüab põrandale paisatud kaamerale elu sisse puhuda. Õde korjab ilmse piinlikkustundega maast instrumente.

„Kas juhtub sageli, et sul närvid niimoodi alt veavad?“

Just. Kas juhtub? Harva, aga kahjuks vahel ikka juhtub.

„Ükskord varem vedasid ka närvid alt, kohe tõsiselt.“

„Kas see läks ka tookord maksma kakskümmend tuhat eurot?“

„Ei. Palju rohkem. Kohe palju rohkem.“

Esko

Püüdsin oma küsimustega olukorda leevendada, aga mees purskus nutma. Nüüd ulub ta mu kabinetis ja vannub, et maksab kõik kinni, kougib taskust pangakaarti ja nutab.

Õde ei ole jälle kuskil näha, tema oskaks sellises olukorras käituda. Mina ei oska. Ma püüan teda lohutada

nii hästi, kui suudan. Kuigi ma aiman, et tundetulva ei põhjustanud üksnes purunenud kaamera.

„Küll kindlustus selle kinni maksab.“

„Vaevalt küll. Ega see nüüd päris kogemata ka juhtunud.“

„Ma panen selgituseks, et kaua aega kadunud sugulane viskas kaamera põrandale tänuks soodushinnaga ravi eest.“

Ma ei kavatsenud nalja teha, aga mees siiski naeratab selle peale pisut, nutt hakkab ka vaikselt lõppema.

„Ei, ma maksan selle ikka oma taskust kinni.“

„Vaatame nüüd kõigepealt, kui katki see läks. Ma ei kavatsenud sind kuidagi solvata või nii, aga sul on hammastes päris palju auke ja ma tahaksin need lihtsalt ära parandada. Püüdsin ainult uurida, et kuidas need nii halvas seisus on.“

„Ju ma siis söön liiga palju magusat.“

„Ja miks peab seda magusat sööma?“

„Kas see on piisav põhjendus, kui ma ütlen, et maitse pärast?“

„Ei. Porgandil on parem maitse.“

„Ei ole. Keegi ei söö pärast rasket tööpäeva või lahutust lohutuseks porgandit...“

„Tasuks süüa.“

„Lase olla. See ei vii kuhugi. Mul on olnud nii sitt päev, et ma ei suuda enam sekunditki su moraali-lugemist taluda.“